

Baltijas agrārjautājums

Dr. philos. V. Sālīša.

Rīgā, 1907.

Autora apgādībā.

1

1980

2007-3
L 407

236815
ANŠTĪNĒIS

L
33

Baltijas agrārjautājums

Dr. philos. P. Sālīša.

Rīgā, 1907.
Autora apgādībā.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

ПРОВЕРЕНО
1949 г.

0307028919

pārē 5. VII. OK.
Lpp pārē 17 XII. OK.

Drukats B. Džriķa un beedru drukatawā, Rīgā.

Par agrarjautajumu Baltijā daudj rakstīts — daudj airahdīts, tā jagahdā par to, ka lai wišeem darba ruhšeem buhtu saws „semes stuh-rits“, bet maš apdomats un apskaitīts, waj wišeem jel maš semes peeteek, waj no weenlihdfigas semes ijdališchanas nezeestu kultura, jeb waj no darba rašchiguma stahwofla škatotees pawisam buhtu wehlejama semes šadališchana mašoš gabaloš.

Kā šinams, tad daščadas agrarkomisišjas Widsemē un Kursemē atsinuščas, ka jaunas semneeku šaimneezibas dibinot, to leelums nebuhtu mašaks par šinamu normu. Ir špreešts, ka šchim jaundibinamām šaimneezibam wjadsetu buht wišmaš 20 dešetinu leelām, lai tās špehtu ušturet weenu gimeni. Šautajums nu wišpirms tas, waj Widsemē un Kursemē jel maš tik daudj a r a m a š s e m e š, labas un šlīktas kopā, ka isnahktu 20 dešetinas uš gimenes, no kurām 20 dešetinam tad pamašitim buhtu 10—12 dešetinas japahrwehršch par arumeem. Agrarkomisišjam, azim redšot, šchahdi aprehšini bijušchi par gruhteem — warbuht tam ari naw bijušchi pee rošas štatistiški materialī.

Šerotees pee štatistiškeem awoteem, redšam šešošču ainu :

1897. gadā dšihwoja Widsemē uš Lauškeem
887,000 semneeku šchīras ložekli,
1897. gadā dšihwoja Kursemē uš Lauškeem
472,000 semneeku šchīras ložekli.

Ša nu škaitam it uš weenu gimeni 5 dwehšeles, tad isnahkt Widsemē 177,400 un Kursemē 94,400 gimenes, bet ja škaita tā, kā Šreewijā,

pa 6 dwehselem uş gimeni, tad isnaht Widssemê 147,750 un Kurfsemê 78,667 semneeku gimenes.

Aramas jemes platiba Widssemê naw şkadri finama, Kurfsemê ta 1887. g. bija 667000 defetinu leela, to starpâ 398000 defetinas semneeku mahju un 269000 dej. muişças jemes.

Sadalot nu wişu aramu semi uş 94400 daşam, isnaht $7\frac{1}{12}$ defetinas jeb $21\frac{1}{4}$ puhrweetas uş gimenes. Şkaitot turpreti gimeni pa 6 dwehselem, jadala tif uş 78667 daşam un tad isnaht $8\frac{1}{2}$ jeb $25\frac{1}{2}$ puhrweetas uş gimenes. Tilkab pirmais, kâ ari otrais şamehrs nerahda deefin şahdu şpoşchu isnahtumu. Labaka aina turpreti tuhlin rodas, ja eewehrojam wişu jemes platibu un peenemam, ka ihstee darba ruhki nebişşees i no mafat augligas jemes, bet i to pahrwehrtis par druwam. Ja tad şkaitam pa 20 defetinam uş gimenes, tad Kurfsemê „darba normai“ wajaşşigs, waj nu $94400 \times 20 = 1880000$ defetinu waj ari $78667 \times 20 = 1573333$ defetinu. Kurfsemes wişu platiba luhk ir 2474000 defetinu leela. Ja turamees pee otrâş normas (6 dwehseles uş gimenes), tad wişu semi dalot pa 20 defetinam uş gimenes, atleef wehl 900000 defetinu pahri! Mederigas jemes (purwju, tihru şmitaju), Kurfsemê 1887. g. bija 207000 defetinas meşcha — 785000 defetinas, fopâ 992000 defetinas.

Şahdejadi isnahtu, ka pa 20 defetinam semi dalot newar şaudşet ne muişças, ne semneeku mahjas, ne ari wişu tagadejo meşchu, bet jaşpeegreesh wehl 92000 defetinas meşcha pee işdalameem grunışgabaleem.

Dalot semi pa 20 defetinam, ja grib apgahşat ar semi wişus beşşemes ştrahşneekus, jaşadala 20 defetinu leelos gabalos i wişas muişças, i wişas semneeku mahjas, i meşchi. Muişças

ween tã fadalot, nebuhtu wehl nefas panahfts,
ja nefadaltiu ari semneeku mahjas.

Bet waj tad nu pawisam naw eespehjams tã
rihkotees, ka paleef ðfihwas i tagadejãs semnee-
ku mahjas un i dala no tagadejãm muijcham?
— Ir gan, bet tad japamasina 20 desetinuu nor-
ma, waj nu jaeefkaita schai normã peeftã dala,
t. i. if pa 4 desetinam mescha, t. i. tikdauds
mescha, zif apmehram wajadsigs weenas gimene-
nes malkas un buhwofoku wajadsibai. 4 deseti-
nas schim mehrkim ir peeteefoschi rehkinats.
Kurjemẽ zaurmehrã uj 1 desetinas widejas mescha
femes peeaugß gadã pa $\frac{1}{3}$ kubitafs malkas. Tã tad
uj 4 desetinam peeaugß $1\frac{1}{3}$ kubitafs, waj nu 4 pa-
rastãs krona 7 pehdu afis (arschiuu garas mal-
kas). Dalpeem muijchãs schimbrihicham dod pa
laikam $\frac{1}{2}$ kubitafi malkas un 1 afi schagaru.
Ja nu ari atstahjam 1 desetinu buhwofoku me-
scham, tad malkas weenai gimenei jau uj 3 de-
setinam isaugß. Protams, ka scho mescha nor-
mu labaf wis nenodot paschu semkopju leeto-
schanã, jo ðaschs labs tad uj weetas meschu
pahrwehrstu naudã, bet kronim, ar to noteiku-
mu, ka schi norma atstahjama semkopju malkas
wajadsibai.

Sautajums nu ir: waj ir eespehjams uj 16
desetinam semes cerihkot kurmehr razionalu jaim-
neezibu? Tas atkaras pa labai ðalai no semes
labuma un no ta, kahdi meliorazijas lihðjektli, kah-
da palihðsiba teef pasneegta semkopim. Pruhßijã —
Pojnanã par peeteefoschãm semneeku jaim-
neezibam jau uffata 15 hektaru ($13\frac{1}{2}$ desetinu)
leelas jaimneezibas. No 16 desetinam jau ar laiku
12 desetinas = 36 puheweetas waretu pahr-
wehrst par tihrumu, $3\frac{1}{2}$ par plawam un ga-
nibam un $\frac{1}{2}$ puhweeta paliktu seh tai un ðahr-
jam. Daudjãm tagadejãm semneeku mahjam,
ihpaschi Widsemẽ, jau naw wairaf tihrumu tã

30—40 puhrweetas. Uš 36 puhrweetam aramas semes jau warēs isturet 2 firgus un tahdejadi jemi i labi apstrahdat. Taisniba, tik praktiski jau tad nu gan naw, kã muišchās un leelafās mahjās, kur tik uš it 25—30 puhrweetam aramas semes tura weenu firgu un firga uštureschana jemkopim daudj mašā.

Bet rehkinašim nu atkal tahlak un peenemšim, ka wišas tagadejās semneeku mahjās Kursemē ļaudsamas un naw aišškaramas. Tad jaatškaita tuhlin 848000 dešetinas 24000 gime-nem. Paleeš pahri to apgahdat 54667 gime-nes. Ja dodam tām pa 20 dešetinām (4 deš. mešča eeskaitot), tad isnahk 1,093,340 dešetinas, kopā ar 848000 deš. lihdsšchinejo semneeku mahju jemi 1,941,340 dešetinas. Atleek tad wehl pahri no wišas Kursemes platibas 2,474,000—1,941,340=533,000 dešetinas. Ge-gaumejot, ka 207000 dešetinas bija glušchi ne-derigas semes, atliku tik 326000 dešetinas mešča. 20 dešetinneekem buhtu peedalits $4 \times 54667 = 218668$ dešetinas mešča.

Bif mešča ihsti peeder pee tagadejam sem-neeku mahjam, naw šinams. Peenemšim, ka apmehram dešmitā teeša no to semes platibas, t. i. 84,800 dešetinas. Wiša mešča tad buhtu atšahkš $326000 + 218668 + 84800 = 629468$ dešetinas, t. i. 1887. gada mešča platiba tad ja-pamafina par 155000 dešetinām. Šadomā jau nu gan, ka i tagad wairs Kursemē nebuhs pah-raf par 626000 dešetinām mešča — atlikuše teeša buhs pahrwehrsta par atmatam un gani-bam, waj nu apauguši fruhmajeem.

Tikai nu tahdejadi buhtu jaišdala wiša taga-dejā muišchu jeme. Šautajums tapehž nu tas, waj newar wehl pamafinat mešchu platibu un lihds ar to atšahk ari muišcham šinamu normu semes. Mešchus pamafinat war. Dibinot 54,667

jaunas šaimneezibas jau tā kā tā jarehina un
 iffatras 2—3 desetinās buhvkoteem. Noteiksim
 jaundibināmām šihšaimneezibam pa 4 desetinās me-
 šča par neaišķaramu, tad isnahf 218668 desetinās
 neaišķarama mešča. Tagadejām mahjam, bej jau
 peenemtām 84000 desetinām, peedalifim wehl pa
 3 desetinām un mahjas, kopā 72000 desetinās
 neaišķaramās, bet kahrtigi leetojamas mešča re-
 serwes. Paliks tad wehl pahri 326000—72000
 = 254000 desetinās semes, kas buhtu atstahja-
 mas tagadejām muiščam. No šchis semes atkal
 eerehkinot peekto datu par mešču atliktu 204000
 desetinās tihrumu, plawu un ganibu.

Turotees pee prinzipa, ka seme pehž eespeh-
 jas jaisleeto wiša, muiščās waretu peenemt
 160000 def. tihruma un 44000 desetinās plawu
 un ganibu. 1887. g. muiščam bija 269,000
 def. aramas semes; 1900. gadā pehž Zentra
 komiščijas materialeem muiščas apšehja
 138,000 desetinās ar labibu un apstahdija
 ar kartupeleem, 153,000 desetinās tihruma bija
 „подъ травами“, t. i. bija apšehstas ar ašbolianu
 waj atstahstas papuwē. Tā tad tagadejo mui-
 šču aramas semes platiba buhtu pamasiinama
 par kahdām 40—45^oo.

Šchahda leeluma platibu no muiščam atda-
 lit it labi waretu. Wispirms te war aishahdit
 uš to, ka jau daudškahrt špreests par privat-
 muišču maksimuma — leelakuma normam. Da-
 šchi kreewu sinatneefi par augstako normu pee-
 nem 300 desetinās tihruma un plawu. War
 peem. riškotees tahdejadi, kā jau špreeda krona
 muišču arendatoru kongresā: atstahf wišas
 muiščas sem 100 waj 120 desetinām neaišķar-
 tas un no leelakām muiščam atdalit $\frac{1}{3}$ no tās
 platibas, kas pahrsneeds 100 desetinās. Ja
 kahda krona muiščā peem. 250 desetinās leela,
 tad neaišķaramās paleef 100 desetinās un no

pahrejâm 150 dejetinam teef atdalita trefchâ teefa, t. i. 50 dejetinas. Paleef tâ tad wehl pee muiſchas 200 dejetinas. Ja ſchahdi rihtotôſ ar wiſâm, apmehram 200 Kurfemes krona muiſcham, bet pee tam peenemtu, ka leelakâ muiſchu platiba aprobeſchojama ar 300 dejetinam, tad no 59,850 dejetinâm krona muiſchu ſemes buhtu atdalamas ap 20,000 dejetianu un pee muiſcham wehl paliktu ap 40,000 dejetianu. Tahdejadi tad preeſch privatmuiſcham waretu atſtaht apmehram $204,000 - 40,000 = 164,000$ dejetinas tihruna un plawu-ganibu.

Zit ir Kurfemê privatmuiſchu? — Apmehram 510, kuras iſdalitas tikai kahdu 485 ihpaſchneeku ſtarpâ. Taiſniba, beſ galwenâm muiſcham buhs wehl wiſmaſ tikpat puſmuiſchu. Bet tas ſche nekriht ſwarâ. Galwenais, ka uſ ſcheem 485 ihpaſchneekem rehkinot 164,000 dejetinas, iſnahk uſ katra ihpaſchneeka ap 338 dejetinas ſemes. Bet tas wehl ir par ſliktu rehkinats: ap 100 ihpaſchneekem peeder maſakas muiſchas, $100 - 200$ dejetianu leelumâ. Atſtahtjot pehdejâs to ihpaſchneekem pawiſam neaiſſkartas, iſnahk, ka maſſimalo muiſchu normu preeſch privatihpaſchneekem war paaugſtinat uſ 400 dejetinam tihrunu un plawu.

Tâ tad mehſ nahzam pee gala ſpreeduma, ka Kurfemê ir gan eeſpehjamſ plaſchakâ mehrâ ſemi dot waj wiſeem lauzeneekem, atſtahtjot ſemneeku mahjas pawiſam neaiſſkartas un atdalot no muiſcham ap 40% nu to tagadejeem laukeem. Tas, protamaſ, tiſ teorijâ, ja nem wiju ſemi un neſkatas uſ ſemes labumu, ja peedala jaundibinamâ ſaimneeziſam i ganibas, i atnatas, wahrdu ſakot, tahdu ſemi, kahdu nu kura weetâ Deewſ to dewiſ (iſſtee purwiſi un ſmiltaji paleef pahri kâ pawiſam nederiga ſeme).

Protamaſ, ka ar ſemes peedaliſchannu ween

naw gana. Jaunajem jemes ihpaschneefeem wajaga materiala, fo zelt ehtas, wajaga kapitala fainneezibas eerihkofchanai. Ehku materials nu ijnahktu no peedalameem nozehrtameem mescha gabaleem (atškaitot jau 4 desetinu referwi it uš kura fainneeka). Bej tam kapitala fainneezibas eerihkofcharai buhtu wajadsigs wismas 500 rbl. uš eebuhweescha.

Peenemšim, ka eelšhejam meeram nodibinotees warēs 54,667 eebuhweeschu fainneezibam ā 500 rublu wajadsigo kapitalu aišnemees (pret wišu femkopju kapeju garantiju) Franziā waj Angliā par 4°/o. Katram tad buhtu jamakšā 20 rublu gada procentu. Zif jarehkina par atpehrkamo priwatmuischu jemi? Priwat-muischu jemes platiba (bej jemneeku jemes) 1887. g. bija 946,000 desetinu leela. No šhis platibas 164,000 desetinas aramas jemes un plawu un ap 46,000 desetinu meschu nu muischam atšahjamas. Atpehrkamas waj nu atšawinamas tad pawišam 736,000 desetinas tihroma, plawu, mescha, ganibu. Šhis atšawinamās jemes wehrtiba pee tagadejam zenam nekahdi nesneegsees pahri par 60—75 rubl. uš desetinas zaurmehra. Peenemšim, ka zaurmehra zena buhs 75 rubl. Wišas atpehrkamās jemes wehrtiba tad buhs $56\frac{7}{10}$ miljoni rbl., t. i. uš ikweena no 54,667 eebuhweescheem ap 1000 rublu. Škaitot atkal pa 4°/o ijnahktu 40 rublu gada maksas (trona jemes, zif tahlu tās peedalamas, sewiškā zenā nebuhtu rehkinamas). —

Lihdšigi kā Kuršemē ari ir Widšemē.

Preekšch Widšemes aprehkins buhtu fefošchš. Behz Tobiena brošuras „Die Agrarverfassung des livländischen Festlandes“ Widšemē (bej Šahmu šalas) jeme šadals šahhdi:

	kulturas femes	nederigas femes	kopā d e f e t i n ā s
Muišņeefu muiščas ar jemneefu mahjam . .	729	2,673,581	480,396
3rona mui- ščas	95	436,118	100,342
Patrimonāl (pilšehtu) muiščas . .	14	33,255	20,896
Mahzītaju muiščas .	106	44,888	4,777
			49,665
			Kopā 3,187,842 606,411 3,794,253

1904. g. jemneefu leetoščanā pahrdotu un nepahrdotu mahju bija 40594 (ne-eerehkinot ščai škaitli wehl nepahrdotās muiščas mahjas), kuru kulturas jemes leelums bija 1517362 dešetinas un nederigas jemes leelums apmehram 150000 dešetinas. Paleef tā tad wehl privat- un frona muiščam ap 2117000 dešetinu jemes. Za nu no ščis platibas atščķiram muiščam 300000 dešet. tihrumu un pļawu un 100000 deš. meščha, tad isdališčhanai kalpeem paleef 1717000 dešetinas. Pat ja peenemam, ka no ščis jemes wispirms jaatščķir ap 450000 dešetinu nederigas jemes (purwju u. t. t.), tad atleef wehl weenmehr pahri ap 1267000 dešetinu, uš kuzām war eerihšot 63500 jemneefu mahju pa 20 dešetinām, protams, eerehkinot ščintis 20 dešetinās atfal pa 4 dešetinam meščha referwes. Bet tā kà wiša Widjemes platiba pehž geografiškas trigonometriškas mehriščhanas (bej ešareem) istaiša 4160000 dešetinas, no kuzām tif ap 235000 dešetinu ateet preeļšč Sahmu šalas, tad redšams, ka pehž Tobiena rehķina wehl kaš peetruhķst: $4160000 - (3794253 + 235000) =$ ap 130000 dešetinu. Bet peešķaitiřim nu ari tās nederigai jemei!

Tā kà Widjemē bej Sahmu šalas 1897. g.

uš lauķeem bija 398,644 ņemneķu wiħreešķu
 dweħjeles, tad pa 3 wiħreešķu dweħjeles uš
 weenu ņaimneeķibu ņķaitot, iņnaħķtu 132,881
 ņaimneeķiba. Bet tā ķā tagadeķo ņemneķu maħķu
 ņķaitš ņneedsķas uš 40,594, jauneerihķojamo 20
 deķetimu leelo ņihķņaimneeķibu buħtu 63,500,
 kopā 104,094, tad weħl ap 28,787 Ćimenem
 peetruħķtu pašķām ņawu maħķu. Ķe nu wa-
 retu išliħdķetees tā, ķa atķauķ plašķakā meħrā
 pastahwošķo maħķu daliķķanu braħķu starpā,
 ja ween atdalitās maħķas naw maķakas par 20
 deķetimam. Ir pašihķstams, ķa faktiķķi jau iķim-
 brihķķam Wiķķemē ņemneķu maħķas daudķķaħķt
 ņadalitās. Beħķ wiķa Ćadomā, ķa i Wiķķemē ņe-
 mes nepeetruħķtu un muišķam paliktu wišmas
 60% no to tagadeķās aramas ņemes.

Bet nu ķelas Ćautajums, waj Ķurķķemes un
 Wiķķķemes baroni ķel maķ eelaidiķķees uš ņķaħķdu ņe-
 mes paħrdošķanu, pat ja teem par paħrdoto ņemi
 paliktu tagadeķķee wiķķķee eeneħmumi un pat ja
 par no maķoratomuišķķu atķawināto ņemi ķapi-
 talus eegulditu walķķs bankā, ķā tas peem. at-
 ķauts Anglijā, ķur maķoratomuišķķu ihpašķneeki
 war ņemi paħrdot, tiķai dabuto naudu nedriħķķt
 išteħret, bet ta Ćaeeģulda drošķos papiros walķķs-
 bankā. Uš ņķo Ćautajumu drošķi war atķildet
 ar ne: Baltiķas muišķneeki ne par ķo nepaħr-
 dos i ne dalas no ņawām muišķķam, ja walķķt
 nebuħš tahķi apstakķi, ķa tee uš to Ćutiķķees pe-
 ķķeeķķi. Bet ņķaħķķi apstakķi raķķees, tiķliħķķ ķā
 i Ćaunā Walķķs Dome noķtahķķees tiķ pat ņingri
 uš demokratiķķķem prinķķipeem, ķā weķā. Un ķa
 tas notiķķs, ķa ķreewu ņemneeki weħķēs ņew tiķai
 tahķķus aišķtahķķķus, ķas teem no Ćauna praķķs
 „briħķwibu un ņemi“, par to naw maķako ņķaħķbu.

Baltiķas wahķu awiķķes Ćan apģalwo, ķa tah-
 ķķu domi, ķā peħrno, atķal uš weetas aišķņihķķot,
 Waldiba eķot daudķ ņķehķķiģaka neķā oģoģiģiķa

domajot. Ja wezās kahrtības peekriteju spēhtu škaita ščinowneekōs, tad protams, ka tā ir. Bet pret divi reiņ stingri isteiktu tautas gribu i birokrati, jadomā, kautrešeēs uštahtees.

Wahzu prese afsaukšeēs, ka tiņ leela šemes peedališchana tagadejeem beššemes laudim bihtams šoziališms. Faktiški nu gan leeta pawišam žitāda : newis šoziališmu, bet indiuiduališmu weiziņās tamlihdšiga maššaimneežibu eerihkošchana. Keetuma= un Deenwidus=Wahžijā peem. leelgruntneežibas titlab kā pawišam naw un šoziališmam tur mašat eepaida nekā Widus= un Seemes=Wahžijā. Pat wižā Wahžijā leelgruntneežiba eenem tiņai žeturtu teešu no wišas šemkopibā leetožamas šemes, Baltijā tepat puši. Tahdejadi taišni šoziališma peekriteji waretu ļautar, waj šchahda šemes ijdališchana maš ir to interešē.

Waretu ari no tihri tautšaimneežiška šahwołka ļautar, waj maššaimneežibas weiziņashana raziōnala un waj ta jel maš eewehlama darba rašchiguma pazelišchanaš labad. Wahžijā peem. peerahdits, ka leelgruntneežibas apwidōs Meklenburgā un Pomeranižā uļ katra darbineeka šemkopibā iņnahļ 8980 un 8270 kilogrami (550—500 pudī) labibas wehrtības rašchā, Deenwidus=Wahžijā tiņ 4610*) kilogrami, tā tad tepat waj uļ puši mašat. No darba rašchiguma šahwołka šlatoteēs, šemes apštrahdashana mašōš gabalos tā tad eeteizama ari naw. Bet kā ar rašchas augštumu mašās un leelās šaimneežibās? — Atbilde : leelšaimneežibās rašchas daudļ augštataš. Šešhtreewijā, kur šeme šadalita pahrat šihtās dalās, pat melnšemes gubernās, tā tad wislabakā šemē pašaulē, rašcho žaurmehrā tiņai 4.—5. grandu. Šalihdšinašchanaš dehl te peewedišim daščuš škaitluš, žiņ kurā šemē rašcho. Kamehr

*) Šal. Schmollers Jahrbuch 1905. g. 828 lapp.

Kreewijâ labibas rajcho zaurmehrà iif ap 41
 pudu no desetinâs, tamehr Austrujiâ — 69, In-
 dijâ — 74, Wahzijâ — 77, Franzijâ 80, See-
 mel-Amerikas Saw. Walslts — 83, Daniijâ —
 110, Japanâ — 115, Anglijâ — 123 un Bel-
 gijâ 128 pudus no desetinâs. Schee skaitli to-
 mehr nedod pilnigi skaidru un pareisu bildi. Zif
 leela starpiba starp semneeku un muišchneeku je-
 mes rajchibu, skaidri redjams no laufšaimneezib-
 bas statistikas skaitkeem par Poltawas gubernu,
 kur wideja rudsu rajcha 16 gadu laikâ uš sem-
 neeku jemes bija 50 pudu uš desetinâs, uš leel-
 šaimneezibu, muišchu jemes, turpreti 65 pudu,
 ausu uš semneeku jemes — 51 pudu un uš mui-
 šchu jemes 62 pudu.

Bet semi labi mehšlojot un iſleetojot wišus
 jaunlaiku tehniskos lihdsjekus, leelšaimneezibâs
 eespehjamas pat 3000—4000 filogramu (1 kilo-
 grams = apm. 2¹/₂ mahrz.) leelas zaurmehra
 rajchas uš hektara (9/10 desetinâs) jeb ap 25
 mehri zaurmehrà uš puhrweetas. Benkendorfa
 pee Halles un Leutewizas muišchâ (Sakſijâ) kwee-
 ſchu rajchots zaurmehrà 3600 filogrami no hek-
 tara. Heine Hadmerslebenâ (Sakſijâ) panahzis
 pat 4900—5200 filogramu leelas kweeſchu rajchas
 uš hektara, t. i. apm. 35 mehri uš puhrweetas.

Newar buht ne masako ſchaubu, ka leelšaim-
 neezibâs, kur eespehjams iſleetot wišus finatnes
 un tehnikas lihdsjekus, jeme ijdos daudz laba-
 kus augkus un rajchas buhs daudz augstakas.
 Staſtistika to ari apſtiprina. Semi apſtrahda-
 jot pehz finatnes praſibam un jaunlaiku teh-
 niskas lihdsjekkeem, kas wiſlabak eespehjams leel-
 ſaimneezibâs, it labi eespehjams tagadejâs zaur-
 mehra rajchas wehl wiſmaš dubultot.

Gewehrojot rajchu starpibu leelšaimneezibâs
 un maſſaimneezibâs, ſtatotees wiſpahri no
 tautšaimneezijka, finatniſka ſtahwokka, pahrak

masu massaimneezibu dibinaščana, wišmaj leelâ mehrâ ne, nekahdi naw wehlejama.

Waj tapehž kahds brihnumš, ka eewehrojot wehl to, ka semkopis, kam „šaws faktinšč, šaws semes stuhritis“, kâ ehrze turas pee šawas semes, pa laikam mehdi buht konserwativos un naidigs pret wišam wehrtibu pahrtwehrtibam, taišni pate strahdneeku partija, sozjaldemokrati un sozjalisti wišstingrati uštahjas pret semes dališchanu fihtos, masos gabalos.

„Sozialdemokratija,“ tâ lašam kahdâ programatiškâ rakštâ „Ko mehš prašam un ko mehš šolam semes jautajumâ“ „Deenas Lapâ“ 1905. gada rudent, „ir apšiniğâš tautas kustiiba un winai jabuht štaidribâ par to, ko wina praša un ko wina war šolit. Un šche nu winai wišpirms jaatbild: wina nepraša semes dališchanu un newar šolit katram šawu semes stuhriti, jau tadehl ween ne, ka tas nešakriht ar winas zehlajeem gala mehrkeem — zilwezes atšwabinaščanu no katras wehrdšibas un kalpibas.“ „Wina, rakštidama progresu uš šawa zihnas karoga, uš stingrato uštahjas preekšč katras wišdus laiku nebrihwibas atleeku ijnihžinaščanas, kâ šaimneezijkâ tâ personijkâ šinâ. Klauščus, nastas, berus un lihdsigus nodoklus, kahrtas ščkirščanas un preekščrozibas — wina aptaro uš ašako.“ „Šche pat ščini pašaulê eespehjama „debešu walsiiba“, eespehjama wišpahreja labklahjiba. Bet ta nepamatojas uš semes stuhrišča katra atšewiškâ ihpaščumâ. Ja wiši kalpi, kas lihdi ščim dšihwoja un kalpoja katris par šewi, weenošees weenâ leelâ apšiniğâ strahdneeku ščkirâ, tad wina nahks, šči jaunâ dšihwe. Kalpu ščkirai weenojotees pat ščini pat wezajâ šabeedribâ panahkama winas stahwolka pazelščana un labaka nodroščinaščana. Šabatais lihdselkis ščini šinâ buhs ne „semites“

isidalischana, bet tee strahdneeku aissargu likumi, kuras war lasit sozjaldemokratijas partijas programā. Darba deenas saihšināšana, algas paaugstināšana un nodrošināšana, veselības gahdiba darbā un dsihwoflds, nelaimes gabijumu, šlimības, wezuma un besdarba pensiju nodibināšana u. t. t., tee buhs lihdselli, kas labat nodrošinās bessemneeku stahwokli pat tagadejā sabeedribā, nekā „semes stuhriša“ un sentiša pašā „buhdinas“ peedališana. Schahdi pazelot kalpu šchiras stahwokli, mehš to darisim spēhzigaku zihnā par šawu galigo atšwabinašanu, kamehr zaur semes dalīšanu planeem mehš tikai nowiršim weenu daku tagadejo bessemneeku no pareišas gaitas.“ — Tā luhst starp zitu sozjaldemokratisķajā programā rakstā „Ko mehš prasam un ko mehš šolan semes jautajumā?“ —

Sozjaldemokratiķa luhst domā, ka paaugstinot strahdneeku algas un isdodot strahdneeku aissargu likumus, laukstrahdneeku stahwoklis labat ušlabojams nekā ar semes šadalīšanu!

Uj Kōmu, redsams, wed diwi galweni zeli. Laukstrahdneeku labklahjiba panahkama, staigajot waj nu pa muhšu sozjaldemokratijas aprahdito, waj ari augšchā rahdito semes ihpašchumu pahrweidošchanas zeli. Weenā, kā otrā finā ar puslihdschleem ween nekās naw isdaramis un panahkams. Pahrak masos gabalos semes nu nekahdi nedrihštetu dalit. Deelsaimneežibas ari nekahdi nedrihšst tikt isnihzinatas, bet gan wiru pahrak leelais leelums war tikt pamasinats.

Bet eewehrojot apstahkus, eewehrojot, ka gruhti buhs panahkamas eewehrojami augstakas algas, tahlak wehrā nemot to, ka tagadejos apstahkos ne-eespehjami, ka katrs dabun pilnigi wifus šawa darba augkus, masgruntneežiba tomehr jāweizina, jo naw zitas isejas. Plaschās masās

praja semi, un ja tām to nedos, šadragās wišu, kas tām zekā. Tāpējz labakais — i no darba rašhiguma, i no pašču leelgruntneeku stahwokka, i no pastahwiga, drošča eekščeja meera nodibinašchanas stahwokka: kompromiſs — atdalīšhana 40—45°/_o muišču tihrumu un 90°/_o mešču un ganibu preekšč jaundibinamām maſgruntneezibam. Bet beš tam jazer ari, ka wiſpahrejais rašhigums nekristu, ja jaundibinamām maſſaimneezibam peeteekošči ſemes un par wiſjām leetam, ja tām pee-ejams lehts meliorazijas kapitāls, ja tām teef apgahdati lehti mahtſligi mehļi, darba riški u. t. t.

Tā riškojotees, kā aprahdīts, ſemes koprašča neween nemafinatos, bet wehl zeltos. Kurfemē zaurmehra rašča no 1891. lihdi 1900. g. bija 21 miljoni pudi labibas, t. i. atſkaitot ſehķlu, ap 18 milj. pudu. Œekabmuiščā (Dobeles apr.) nu zaurmehrā raščo ap 9000 pudu labibas gadā. Tā tad peeteef 2000 tahdas ſaimneezibas, kā Œekabmuiščā, kur tiſ à 113 deſetinas aramas ſemes, kopā 226,000 deſet. aramas ſemes = tiſ 9°/_o no wiſas Kurfemes ſemes, lai pee lihdsigās intensiwitates raščotu wišu tagadejo Kurfemes rašču: $2000 \times 9000 = 18,000,000$ pudus labibas. Bet Œekabmuiščas raščas wehl war par 50°/_o pazelt. Ergo: iſnahkums wehl labāks, ja tiſai teef Kurfemē atſtahtas 200,000—250,000 deſetinas muiščas ſemes. Tā buhtu jarihkojas ſistematiſki. Bet ja iſdala tiſ ween kā krona muiščas, tad uſ katru bešſemes kalpu iſnahk 3 puhrweetas. Tad wehl jaewehro, ka muiščas lauku ſadališhana nerazonāla no tautſaimneezīſka stahwokka. Žita leeta turpreti, ja atdala tiſ attahlakos laukus, atſtahj 60°/_o aramās ſemes muiščam, tad zaurmehra raščas wehl zeltos.

[0,30]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307028919

2007
L 407

Maḥfā 10 kap.